

CSÁKY PÁL

GYILKOS TAVASZ

A rossz hír mindenütt utoléri az embert.

Tokióban tárgyaltunk éppen az EU-japán szabadkereskedelmi egyezményről, amikor megtudtam, hogy Pogány Erzsike után Bauer Győző is elhagyott bennünket. Szabó Rezső, Gyüre Lajos, Agócs Zoltán, Kolár Péter, Mács József, Dobos László... – és mások után. Sajnos, hosszú a névsor.

Kedvem lenne perelni Istennel, hogy mi történik velünk – de nem lehet, nincs értelme, hiszen valamilyen szempontból sajnós törvényszerű az, aminek tanúi vagyunk. Egy korosztály távozik, s ezt – erős belső dühvel, a lélek ellenkezésével ugyan, de – tudomásul kell venni. Olvasom a megemlékezéseket, tiszteletteljes és fontos mindegyik. S az is logikus, persze, hogy egy személyről szólnak: arról, akit éppen temetünk. Mert a többség szám első személye a fontos: az egész közösség lett kevesebb elmenetlünkkel.

Mára azonban oda értünk, hogy meg kell néznünk ezt a folyamatot fölülről is, egészében. Attól tartok ugyanis, hogy egy világlátás is eltűnedezik velük. Egy létfilozófia, amelynek alappillére az volt, hogy mindennap közösségben gondolkodjanak, a szlovákiai magyar közösség létén és esélyein keresztül próbálják meg nézni a világot. Olyan habitus ez, amely csökkenőfélben van, sőt sokan a sajátjaink közül is idejétmúltak, nem modernnek tartják. A kiüresedtség világában, a ki kinek tud előnyöket biztosítani, hivatalt, támogatásokat szerezni típusú leegyszerűsített sablonok világában a régimódi, tisztességes hozzáállások már itt-ott mosolyra készítenek néhányakat.

Nem akarom én az ő világlátásukat abszolút módon pedesztálra emelni, túlfényezni sem. Jól ismertem mindannyiukat, ismertem hibáikat, hiányosságait is. Néha vitába is keveredtem velük – ez is természetes, hiszen egy másik, fiatalabb generációnak törvényszerűen eltérően kell látnia néhány összefüggést, ez a fejlődés alapfeltétele. Nota bene én vagyok a felvidéki magyar tollforgatók közül talán az egyedüli, aki nyíltan ír az elmúlt 70 év alatt megtörtént emberi mulasztásairól, bukásairól

is. Az egyik legfájdalmasabbról, az 1968 utáni egymásnak feszüléseikről, egymással szembeni kijátszottságaikról is. De nem ez a lényeg. A fönti pöttyök is egyébként elsősorban a rendszert, s nem őket jellemzik. Persze, ezzel nem akarom azt mondani, hogy el kell hallgatni őket. Ellenkezőleg, a kollektív emlékezet azt kívánja tőlünk, hogy bántó szándék nélkül a hibáinkról is beszéljünk. A közösségi okulás végett.

De ismétlem: nem ez a lényeg. A lényeg egy közösségi világlátás megléte, fontossága, az immár száz éve alappilléreként működő alapigazság (paradigma) megtartó ereje. A közösségi megmaradás parancsa, kiemelt fontossága, s az egyéni érdekek, ambíciók eme parancsnak való alárendelése. Egy olyan erkölcsi magatartás működése és működtetése, amely vonatkozásában mindig is voltak bukások, hibák és bűnök, de mindenki tudta – a vétkező is! –, hogy lépése elítélésre méltó. Egyszerűbb, átláthatóbb világ volt az: a fehér fehér volt, és – napjainktól eltérően – a fekete is azonos önmagával. Az ilyen világlátás nem engedte, hogy a közösségi érdekek szembemenő egyéni vagy csoportos trükközéseket alternatív utaknak mutassa be bárki is. A bűnös is tudta magáról, hogy rosszat lépett, s a közösség sem fogadta el a hamis magyarázkodásokat. Ha nem ez lett volna a valóság, ma már aligha léteznénk közösségként.

Eme hozzáállás számára meghatározó, hogy létében a közösség belső köreiben, szellemi szféráiban helyezze el magát. Enyhe gyomorgörccsel figyelték minden évben, mennyi a magyar iskolába beíratott gyerekek száma, van-e elég rátermett tanító. Fontos volt számukra, hogyan állnak intézményeink, erkölcsi köteleességüknek tartották megjeleníteni a magyar rendezvényeken, s támogatni azokat. A magyar színház, a zene, tánc több volt számukra egy művészeti eseménynél: a közösségi jelenlét kisugárzó erejét is látták benne. A fórumot, ahol a magyar lélek megmutathatta, kiteljesíthette, jól érezhette magát. Ettől tartott a mindenkori nacionalista, de a kommunista hatalom is, s

ez – minden hiányossága, naivitása és féldalassága ellenére – megtartó pillér volt, és az ma is.

Azt sem akarom mondani, hogy abszolút, drámai paradigmaváltás történik napjainkban, hiszen a fenti jellemzők nem tűnnek el világunkból egyik napról a másikra. Ám mindenképpen gyöngülnek, s ha egy közösség reprezentatív személyiségeiből a kritikus számnál több tűnik el a közösségi szférából, az nyomot hagy az egész közösség világlátásán, értékrendjén, életén. Világos tehát, hogy egy félmillió közösség esetében nem marad egyik napról a másikra betöltetlen, abszolút úr utánuk sem. Bizonyára lesznek olyanok (remélem!), akik meggyőződéssel viszik tovább ugyanazt a világlátást, amit ők izdadtak ki magukból. S lesznek olyanok is, akik más, új eszmékkel jönnek majd – többé vagy kevésbé eltérőkkel az övéiktől. Ám egy dolgot látni kell: egyetlen közösség sem maradhat erős, ha a szellemi vezető rétege meghasonul önmagával. Az ő közösségi elkötelezettségük a legalapvetőbb érték szempontjából sikeres: az általuk képviselt szellemi habitusnak köszönhető leginkább, hogy a szlovákiai magyar közösség fennmaradt napjainkig. Meggyőződésem, hogy a fiatalabb generációknak az új utak keresésénél ezt az alaptételt erősen figyelembe kell venniük.

S egy újabb, fontos pozitívum: volt csapatuk – ezt irigyeltem tőlük a legjobban. Voltak – a diktatúra okozta megszorításoknak köszönhetően is – jobb vagy naivabb politikusaik, voltak jogászaik, orvosai, pedagógusaik, szerkesztőik, íróik-költőik, festőik, közösségszervezőik, szobrászaik, színészeik...: szellemi közösséget is alkottak. S bár voltak vitáik egymással is, harcaik egymás között is, azért energiáik túlnyomó részét nem az egymás elleni küzdelmekre fecsérelték el. Egészében véve vállalható, fontos – sőt, megkerülhetetlen, amit tettek. S ez a meghatározó.

Most, amikor búcsúzunk tőlük, amikor tisztelettel fejet hajtunk emléküik és munkásságuk előtt, azon is gondolkodjunk el, hogyan tovább ebben a felemás, új világban.